

مجله پژوهش‌های حقوق

جزا و جرم‌شناسی

(علمی - پژوهشی)

سال هفتم - شماره ۱۳

بهار - تابستان ۱۳۹۸

فهرست عناوین

اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین
دکتر سید قاسم زمانی - دکتر اسماعیل یعقوبی

قلمرو میانجیگری کیفری در انواع جرایم در حقوق موضوعه ایران
دکتر حسین غلامی دون - دکتر بدر سودانی سادری

تخفیف مجازات در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲
احمد رضا کوچکی - دکتر شهرام ابراهیمی

بررسی جرم‌شناختی عوامل بین‌المللی مؤثر بر ارتکاب جنایات علیه بشریت
دکتر سمیرا گل‌خندان

پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرا در جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان
دکتر پریم‌طاهری شاد - دکتر هوشنگ شامبیاتی

درآمدی بر «حقوق بیمه جنایی» در راستای «سیاست جنایی بیمه‌مدار»
دکتر مهرداد رایجیان اصلی - نعیم سهامی

تقابل یا تعامل قوانین کیفری دولت خارجی با حقوق بزه‌دیده؛ در پرتو اصل شناسایی متقابل
در حقوق کیفری اتحادیه اروپا
دکتر جواد صالحی

اصل شناسایی متقابل آراء و تصمیمات قضایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا با نگاهی به
اجرای آرای کیفری و قرار جلب اروپایی
دکتر بهزاد رضوی فرد - محمد فرجی

راهنمای درخواست اشتراک مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی

اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین

دکتر سید قاسم زمانی* - دکتر اسماعیل یعقوبی**

چکیده

تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری بزرگ‌ترین دستاورد حرکت جامعه بین‌الملل به سوی استقرار عدالت کیفری تلقی می‌شود. بی‌تردید تحقق این مأموریت نمی‌تواند به تنهایی و بدون همکاری با سایر نهادهای بین‌المللی صورت پذیرد. مطالعه حاضر به بررسی همکاری دیوان با اتحادیه اروپا پرداخته است. بدین منظور، مبنای رابطه میان دو نهاد و تعهد اتحادیه به همکاری با دیوان و سپس اقدامات اتحادیه به منظور حمایت از این نهاد مورد بررسی قرار گرفت. اتحادیه اروپا از بدو تأسیس دیوان، سیاست حمایت از توسعه و ارتقای عملکرد دیوان را وجه همت خود قرار داده است. اتحادیه فرایندی را در چهارچوب اسناد مصوب خود ایجاد کرده است تا دو محور حمایتی خود یعنی بسط صلاحیت سرزمینی و ارتقای عملکرد دیوان را سامان دهد. مهم‌ترین سند اتحادیه، سند موضع مشترک در رابطه با دیوان می‌باشد که توسط شورای اروپایی تصویب شد. سایر اسناد اتحادیه در این راستا، از جمله برنامه اقدام و موافقتنامه معاضدت و همکاری، در پرتو این سند به تصویب رسید که مجموعاً چهارچوبی متقن در همکاری و حمایت ارکان و اعضای اتحادیه از دیوان بین‌المللی کیفری ایجاد می‌کند.

کلیدواژه‌ها:

دیوان بین‌المللی کیفری، اتحادیه اروپا، سند موضع مشترک، موافقتنامه معاضدت و همکاری، اساسنامه رم.

* استاد گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

Email: zamani@atu.ac.ir

ایران، نویسنده مسئول

** دانش‌آموخته دکترای حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی،

Email: esyaghoub@gmail.com

تهران، ایران

قلمرو میانجیگری کیفری در انواع جرایم در حقوق موضوعه ایران

دکتر حسین غلامی دون* - دکتر بدر سودانی سادری**

چکیده:

پیرسالاری و پابندی به ارزش‌های سنتی، وابستگی افراد به یکدیگر و نیاز به جامعه محلی، کم‌رنگ بودن قدرت حکومت‌ها و بی‌ارادگی آنها برای دخالت در اختلافات بین فردی در گذشته‌ای نه‌چندان دور، موجبی بود برای شکل‌گیری فرایند میانجیگری کیفری! و امروزه شکست گفتمان‌های کیفرسالار دولتی، تراکم قوانین، طواری دادرسی، بوروکراسی‌های اداری و ... بهانه‌ای است برای تخریب عدالت کیفری رسمی و بازتولید شدن این مفهوم و شاخ‌وبرگ گرفتن ادبیات علمی مربوط به آن! در این روش از حل اختلاف، طرفین دعوی فارغ از محدودیت‌های کتاب قانون و دادرسی رسمی به کمک شخص ثالث به دنبال رسیدن به توافق مشترک هستند. به دنبال قانون‌مند شدن میانجیگری کیفری در ایران، تبیین مختصات آن در حقوق موضوعه و تعیین گستره و قلمرو آن در پاسخ‌دهی به انواع جرایم (حدود، تعزیرات، قصاص و دیات) از اهمیت زیادی برخوردار است. باید دید که آیا قانونگذار ایرانی با تبیین کارآمد قلمرو میانجیگری توانسته است امکان استفاده حداکثری از این فرایند را فراهم سازد؟ پاسخ‌دهی به پرسش مذکور گامی است در جهت شناسایی کاستی‌های موجود و چراغ راهی است برای اصلاح قوانین مربوطه. نتایج این تحقیق که به روش تحلیلی - توصیفی انجام‌شده است نشان می‌دهد، در جرایم چهارگانه مذکور نتیجه میانجیگری نسبت به عدالت کیفری رسمی مطلوب‌تر است، با وجود این قانونگذار ایرانی میانجیگری را تنها در جرایم تعزیری آن هم به صورت

* دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Email: Hossein.Gholami@atu.ac.ir

** دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد امارات متحده عربی، دبی، امارات متحده عربی،

Email: b_soudani@yahoo.com

نویسنده مسئول

بسیار محدود پذیرفته است، این درحالی است که تسری این فرایند به صورت صریح و روشن به دیات و قصاص ضروری است و گسترش قلمرو آن به بخشی از جرایم حدی نیز فاقد اشکال است.

کلیدواژه‌ها:

میانجیگری کیفی، تعزیرات، حدود، قصاص، دیات.

تخفیف مجازات در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲

احمدرضا کوچکی* - دکتر شهرام ابراهیمی**

چکیده:

نظام تعیین کیفر بر اساس اختیار قاضی جهت انطباق نوع واکنش، بر این اندیشه استوار است که قانونگذار نمی‌تواند از پیش و بر اساس تصورات انتزاعی خود، ویژگی‌های هر مورد را در نظر گیرد. لذا اختیار انطباق کیفر با شرایط و اوضاع و احوال و نیز شخصیت متهم در دست قاضی است. بدین ترتیب قضات نه تنها در تعیین کیفر بین اقل و اکثر مجازند، بلکه با استناد به کیفیات تخفیف‌دهنده می‌توانند از حداقل قانونی نیز عبور کنند.

با وجود این تعیین مجازات در مقررات کیفری خاص خارج از قانون مجازات اسلامی، از جمله در ماده ۷۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز با منع تخفیف و تعلیق، مسیر متفاوتی را دنبال می‌کند. جهت‌گیری سیاست جنایی تقنینی در این قانون بر این اندیشه استوار بوده است تا از طریق ارباب بزه‌کاران بالقوه و افزایش زیان ناشی از جرم در مقایسه با سود حاصله، هم به پیشگیری از قاچاق کالا و ارز نائل آید و هم به دریافت جزای نقدی به‌عنوان ابزاری جهت تأمین بودجه چشم‌دوزد. این درحالی است که سیاست جنایی قضایی با تکیه بر اصل شخصی‌سازی پاسخ‌ها و توسل به دو تأسیس معافیت از کیفر و تعویق صدور رأی در قلمرو قاچاق کالا و ارز، مسیر متفاوتی را دنبال می‌کند.

کلیدواژه‌ها:

تخفیف مجازات، معافیت از کیفر، تعویق صدور رأی، قاچاق کالا و ارز.

* دانشجوی دکترای رشته حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قشم، قشم، ایران
Email: ahmadreza0046@gmail.com

** عضو هیئت‌علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران، نویسنده مسئول
Email: shebrahimi@shirazu.ac.ir

بررسی جرم‌شناختی عوامل بین‌المللی مؤثر بر ارتکاب جنایات علیه بشریت

دکتر سمیرا گل‌خندان*

چکیده:

جنایات علیه بشریت اعمالی خطرناک و غیرانسانی هستند که به‌عنوان بخشی از یک تهاجم گسترده یا سازمان‌یافته، علیه جمعیت غیرنظامی ارتکاب می‌یابند. به لحاظ پیامدهای ناگوار این جنایات شناخت علل و عوامل ارتکاب آنها ضروری می‌باشد زیرا بدون فهم علل و عوامل ارتکاب چنین جنایاتی و متعاقب آن پیشگیری مؤثر، تکرار آنها احتمالاً در آینده افزایش می‌یابد. به این ترتیب بررسی علل و عوامل ارتکاب جنایات علیه بشریت می‌تواند کمک مؤثری برای عدالت کیفری در مقابله آگاهانه با آنها و نیز دستیابی به یک سیاست جنایی مؤثر در پیشگیری از این‌گونه جنایات باشد. بر همین اساس در این مقاله عوامل بین‌المللی مؤثر بر ارتکاب جنایات علیه بشریت مورد بررسی قرار گرفته است. از عوامل بین‌المللی، بررسی نقش سازمان‌های بین‌المللی و دولت‌های خارجی در پدیدآیی این جنایات است که به آن پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها:

جنایات علیه بشریت، عوامل جرم‌شناختی، جرم‌شناسی، پیشگیری از جرم، عدالت بین‌المللی.

پیامدهای سیاست کیفری عوام‌گرا در جرایم جنسی علیه اطفال و نوجوانان

دکتر پریمّا طاهری شاد* - دکتر هوشنگ شامبیاتی**

چکیده:

امروزه بیش از گذشته شاهد قربانی جنسی شدن اطفال و نوجوانان هستیم. صرف‌نظر از روند روبه‌رشد این جرایم، می‌توان یکی از دلایل آن را پیشرفت و سهولت دسترسی به وسایل ارتباط‌جمعی دانست که بخش همیشه‌تاریک و پنهان این نوع بزه‌دیدگی را تا حدودی به حداقل رسانیده و از رقم سیاه آن کاسته است. هنگامی که جرایم به‌واسطه ادبیات ژورنالیستی و قلم‌های پرمخاطب و احساسی رسانه‌ها پردازش می‌شوند، علاوه‌بر ایجاد ترس و هراس در بطن جامعه، افکار تهییج‌شدهٔ عموم که دارای انتظارات و مطالباتی است را با خود همراه می‌کنند. در این برههٔ زمانی خواست مردم، سرعت در رسیدگی و اجرای هرچه سریع‌تر و شدیدتر واکنش می‌باشد؛ بنابراین دستگاه عدالت کیفری برای اعادهٔ نظم و آرامش جامعه و کسب مشروعیت و مقبولیت عمومی، شنوای صدای مردم شده و ناگزیر تمکین نموده و ترازوی عدالت را عوام‌گرایانه هویدا می‌کند. نتایج و پیامدهای اجتناب‌ناپذیر اتخاذ چنین تصمیمی، بر همگان روشن نبوده و نیازمند نگاه نقادانه و تخصصی بوده که در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی به آن پرداخته و می‌توان ایجاد آرامش هرچند موقتی احساسات و عواطف مردم و اطمینان از اجرای عدالت را از تبعات به ظاهر مثبت این رویکرد دانست و از تبعات منفی آن، فقدان دادرسی عادلانه و منصفانه‌ای که نگاه و واکنشی علمی و آسیب‌شناسانه در جهت چرایی افزایش این نوع جرایم و درنهایت کاهش وقوع آن باشد را برشمرد.

کلیدواژه‌ها:

عوام‌گرایی کیفری، جرایم جنسی، اطفال و نوجوانان، رسانه‌ای شدن جرایم، ترس از جرم، افکار عمومی.

* دانش‌آموختهٔ دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز،

Email: taherishadparima@gmail.com

تهران، ایران

** استادیار، عضو هیئت‌علمی گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران

Email: hoo.shambayati@iauctb.ac.ir

مرکز، تهران، ایران، نویسنده مسئول

درآمدی بر «حقوق بیمه جنایی»

در راستای «سیاست جنایی بیمه‌مدار»

دکتر مهرداد رایجیان اصلی* - نعیم سهامی**

چکیده:

امروزه دگردیسی در پاسخ‌دهی به جرم (استفاده از ظرفیت‌های غیرکیفری همانند حقوق مدنی، اداری و انضباطی) به راهبری پاسخ‌شناسی جرم به‌جای مفهوم سنتی کیفرشناسی، به راهبردی اثرگذار درجهت مبارزه با جرم و بزهکاری تبدیل شده است. در این میان راهبرد عدالت توافقی بیمه‌مدار به‌عنوان تأسیسی بومی‌گرا و نوظهور در پرتو حق بر مجازات نشدن، نمونه‌ای برساخته در بستر عدالت متوازن جنایی است که ضمن پاسخ‌دهی غیرکیفری در برابر جرم، اسباب توجه به حقوق بزه‌دیدگان را با تمسک به سازوکارهای بیمه‌ای (حقوق بیمه جنایی) فراهم آورده است. عدالت توافقی بیمه‌مدار گونه‌ای از عدالت توافقی است که ناظر به مرحله پیش‌اداری و پس‌اداری می‌باشد. این مدل عدالت درموردی که حسن سلوک مرتکب نیاز به تضمینی فراتر از تعهد اخلاقی وی دارد با استفاده از تدبیر انتقال ریسک، به توافقات مابین مقام قضایی و بزهکار در قالب رژیم حقوقی بیمه‌ای، تضمینی کارآمد می‌بخشد؛ به‌گونه‌ای که ضمن کنترل و مدیریت ریسک ارتکاب بزه احتمالی از ناحیه مرتکب، نتیجه عدم‌حُسن سلوک وی را (ارتکاب مجدد جرم) صرف جبران و ترمیم خسارت وارد به بزه‌دیدگان احتمالی می‌نماید. این مقاله به تبیین اثرگذاری این تأسیس در گستره پاسخ‌دهی به جرم با استفاده از ظرفیت‌های مشترک علوم جنایی و حقوق بیمه تحت قالب رشته‌ای نوین به نام «حقوق بیمه جنایی» می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها:

عدالت توافقی بیمه‌مدار، سیاست جنایی بیمه‌مدار، حقوق بیمه جنایی، بیمه احتیاطی، عدالت متوازن.

* دکترای حقوق کیفری و جرم‌شناسی، عضو مدعو گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران
Email: mehrdad.rayejian@gmail.com

** دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز، تهران، ایران، نویسنده مسئول
Email: n.sahami63@gmail.com

تقابل یا تعامل قوانین کیفری دولت خارجی با حقوق بزه‌دیده؛ در پرتو اصل شناسایی متقابل در حقوق کیفری اتحادیه اروپا

دکتر جواد صالحی*

چکیده:

حمایت از حقوق بزه‌دیده واجد اهمیت کمتری از حقوق متهم نیست؛ اما حمایت دولت متبوع وی منوط به جرم‌انگاری و شناسایی بزه‌دیده هر جرم به‌طور خاص در سطح دولت‌های عضو اتحادیه اروپاست. باوجود این دولت سرزمینی بزه‌دیده حسب شرایط اصل شناسایی متقابل مکلف به تبعیت از قانون کیفری یا تصمیمات قضایی دادگاه‌های دولت خارجی برای مقابله با جرم در قلمرو سرزمینی خود و حمایت از بزه‌دیده متبوع است. لیکن این وضعیت در تضاد با اصل حاکمیت درون‌سرزمینی و تقابل قوانین کیفری دولت‌هاست. از یک طرف، محقق شدن ایده شکل‌گیری اتحادیه اروپا در حوزه آزادی، امنیت و عدالت مستلزم قانون کیفری واحد در قلمرو اتحادیه اروپاست که تاکنون میسر نشده است. از طرف دیگر، تفاوت قوانین کیفری دولت سرزمینی مجرم با قوانین دولت متبوع بزه‌دیده باعث تقابل آنها با یکدیگر شده است تا حدی که اجرای قوانین هر یک در قلمرو دیگر دولت عضو اتحادیه اروپا با چالش‌هایی مواجه است. اتحادیه اروپا با جعل اصل شناسایی متقابل درصدد رفع چالش‌های ناشی از این تقابل برآمده است. بررسی تجربه، موانع و راهکارهای پیشنهادی حقوق کیفری اتحادیه اروپا برای گذر از چالش‌های پیش‌رو موضوع این نوشتار است. لیکن دستاوردهای این مطالعه حاکی از آن است که اجرای اصل شناسایی متقابل متکی به اصل هماهنگ‌سازی قوانین کیفری و در تضاد با ممنوعیت استرداد تبعه داخلی و اصل قانونی بودن جرایم است.

کلیدواژه‌ها:

حقوق کیفری اتحادیه اروپا، بزه‌دیده اروپایی، اصل شناسایی متقابل، اصل هماهنگ‌سازی قوانین، اصل یکسان‌سازی قوانین.

اصل شناسایی متقابل آراء و تصمیمات قضایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا با نگاهی به اجرای آرای کیفری و قرار جلب اروپایی

دکتر بهزاد رضوی فرد* - محمد فرجی**

چکیده:

سترش بزهکاری به‌ویژه به‌دلیل جهانی شدن، نیازمند همکاری کیفری بین‌المللی بیش‌ازپیش کشورهاست. این امر به‌ویژه در میان کشورهای که به دلیل هم‌گرایی اقتصادی و سیاسی مرزهای درونی خود را از میان برده‌اند یا حتی کشورهای هم‌جوار در یک منطقه جغرافیایی خاص که در آن گونه‌ی خاصی از بزهکاری فراملی رواج دارد، از اهمیت بسیاری برخوردار است. دلیل این امر آن است که با گسترش بزهکاری به فراتر از مرزهای ملی، دیگر کشورها به‌تنهایی توان مقابله با آن را ندارند و از این رو تنها از رهگذر تقویت همکاری و پیش‌بینی سازوکارهایی نوین است که امکان مقابله مؤثر با چنین جرایمی وجود دارد. از این رو، موضوع این مقاله بررسی اصل شناسایی متقابل و مصادیق به‌کارگیری آن در چهارچوب حقوق کیفری اتحادیه اروپاست. این حقوق کیفری به مثابه یک حقوق کیفری منطقه‌ای به پیش‌بینی سازوکارها و نهادهایی مختلف انجامیده که یکی از مهم‌ترین آنها اصل شناسایی متقابل آراء و تصمیمات قضایی در مسائل کیفری است. این اصل نخستین بار با پیش‌بینی و اجرای قرار جلب اروپایی محقق شد. نتیجه آنکه با گسترش بزهکاری فراتر از مرزهای ملی تقویت همکاری کیفری بین‌المللی راهبردی است که ناگزیر باید با پیش‌بینی سازوکارهایی نوین به اجرا درآید.

کلیدواژه‌ها:

حقوق کیفری اروپا، حقوق کیفری منطقه‌ای، حقوق کیفری بین‌المللی، اتحادیه اروپا، اصل شناسایی متقابل، قرار جلب اروپایی.

* دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

Email: razavifard@atu.ac.ir

ایران، نویسنده مسئول

** دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران،

Email: Mohammad.faraji.m.f@gmail.com

ایران